Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 97 1976

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Peter Hallberg

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Almqvist & Wiksell, Uppsala 1977

sition med ett par andra reflektioner. Skaffar sig inte Espmark ibland en bekväm *licentia poetica* i umgänget med äldre forskare genom att så intensivt syssla med »den lyriska metoden»? Annorlunda formulerat: När Espmark skall profilera sin egen insats mot den tidigare väldiga forskningen på området, tar han då inte en smula bekvämt skydd bakom idén att just han – men inte föregångarna – börjat studera »den lyriska metoden» och är skolad i den rätta »komparativa holismen»? Åtminstone har det slagit mig, hur ofta förf. egentligen lutar sig mot och hederligt redovisar tidigare komparatisters rön ifråga om motiviska och stilistiska överensstämmelser etc., ja rentav ansluter sig till redan vedertagna uppfattningar i fråga om beroenden och inflytanden. De har alla redan sett och bevisat, att Verlaine står i beroende av Baudelaire, att Rimbaud gör det och Mallarmé, att Trakl läst sin Rimbaud etc. De har bara inte förmått dra ut kvintessensen ur sina upptäckter, eftersom de saknat sinne för »konsten att översätta själen». Några exempel: redan Austin har insett att Baudelaire ligger bakom Rimbauds sonett Vere novo, men han har inte förstått på vad sätt. Detta hemliga något är det Espmark förbehållet att fånga: »Det finns anledning att med större eftertryck och större precisering än hos Austin fastslå att det är Baudelaire som frigjort den metod att förena materiellt och själsligt vi finner manifesterad i Vere novo» (s. 85). På motsvarande vis är Eliots beroende av Laforgue och Donne välkänt sedan länge. Men »Greenes, Germers och andras iakttagelser av beroendet i fråga om motiviska och stilistiska enskildheter kan därvid integreras i analysen av en mer genomgripande tradering, den som gäller den ironiskt accentuerade gestaltningen i konkreta termer av själens opåtagliga verklighet» (s. 139). Det är sålunda alltid fel på föregångarnas komparationer. De har visserligen sett sambandet, men aldrig den rätta arten av samband. Espmark ansluter sig utan knot till Reinhold Grimms avhandling Georg Trakls Verhältnis zu Rimbaud. Ty det är lätt att dela dennes uppfattning, att Trakl mottagit ett avgörande inflytande från Rimbaud. »Frågan är bara om Grimm verkligen lyckas klargöra vad detta inflytande innebär», och naturligtvis gäller den »väsentligare och mer svårfixerade överföringen» just »hela urvalet och organisationen av elementen till dikt – den lyriska metoden» (s. 153). Jag kan inte riktigt hålla tillbaka intrycket, att Espmark i dessa och talrika liknande situationer lever högt på sitt ämnesval och mästrar sina föregångare en smula nedlåtande samtidigt som han hela tiden drar nytta av deras insatser. Om man inte funne Espmarks egen uppläggning så intressant, skulle man säga, att han noga taget endast företar mindre justeringar och tillrättalägganden av komparativa samband som redan etablerats av andra. Endast i undantagsfall, man kan nämna Laforgue och Breton, uppdagar han själv nya komparativa samband. Men en sådan kritik skulle också träffa vid sidan av Espmarks egentliga insats. Han har ju med all önskvärd tydlighet understrukit, att h a n s ärende ligger just i studiet av »den lyriska metoden» och ingenting annat.

Det funnes åtskilligt mer att anföra om denna överrika bok, både av stort och av smått. Förekommer det inte ibland hos Espmark en dragning åt det subtila och långsökta, såsom när han ägnar stor möda åt det kryptiska ordet »ptyx» hos Mallarmé? Finns det överhuvud taget inte, vid sidan av all den goda och väl belagda visdomen, en böjelse för det poetiskt esoteriska, det som bara är intressant ur hantverkssynpunkt »oss poeter emellan»? Och menar han, i det värdefulla kapitlet om Mallarmé som jag eljest sätter högst i boken, verkligen att Sonnet allegorique de lui-même utgör en beskrivning av själens skapelse? Det står faktiskt så (s. 79). Men är det inte en ren felskrivning för diktens skapelse? Och har förf. ägnat E. A. Poe tillbörlig uppmärksamhet, när han inventerat Baudelaires lärofäder i konsten att översätta själen? Så kunde man fråga, och åtskilligt annat vore värt att fråga om. Men dessa frågor och mycken kritik som anförts i denna recension kan ändå inte undanskymma bokens förtjänster, inte minst det stora greppet på ett svårt ämne och den beundransvärda lärdomen. Överhuvud har jag sökt ta fasta på invändningarna, helt enkelt emedan Espmark på det stadium han nu befinner sig rimligen bör vara mer betjänt av kritiken än av lovorden. Berömmet lär ändå komma honom till del och har självklart sitt berättigande. Från franska utgångspunkter har Espmark valt att behandla ett viktigt förlopp i modern europeisk lyrik. Han har åstadkommit en bok full av substans och levande intelligens. Man anammar tacksamt hans lärorika studie och gläds en smula extra över att en så betydande forskare haft kuraget att sätta sig ned och skriva om något så bortglömt och viktigt som själen.

Thure Stenström

Torben Brostrøm: *Moderne svensk litteratur 1940–1972.* Christian Ejlers' Forlag. Kbhvn 1973.

Jan Stenkvist: *Den nyaste litteraturen.* (Gunnar Brandell och Jan Stenkvist: Svensk litteratur 1870–1970. 3.) Aldus. Sthlm 1975.

Först att teckna en mera sammanhängande bild av den svenska litteraturen under 1950- och 1960-talen var Karl Erik Lagerlöf (i *Epoker och diktare,* 2, 1972). Hans utrymme var begränsat, varför framställningen mest har karaktär av en skiss där

periodens huvudlinjer dras upp. Den danske kritikern Torben Brostrøm har i *Moderne svensk litteratur 1940–1972* fem gånger så stort utrymme till förfogande, men så startar han också tio år tidigare med 40-talet. Det är en på många sätt beundransvärd bok – hur många svenskar skulle kunna tänkas skriva en liknande översikt av dansk litteratur? – men den förefaller mig väl splittrad för att kunna användas som handbok i de akademiska grundkurserna.

Till skillnad från praxis i handböcker nöjer sig Brostrøm inte med att behandla de författare, som fått sitt genombrott under perioden, utan han söker att ge en bild av hela den litteratur som kom ut i Sverige från 30-talets slut till 70-talets början. Huvudrollerna kommer därför att spelas av något äldre författare: Lagerkvist, Eyvind Johnson, Ekelöf och andra. Det är ett på många sätt givande grepp, som borde prövas också av svenska handboksförfattare. Den annars nästan obligatoriska disponeringen av stoffet efter de enskilda författarskapen riskerar ju lätt att skymma blicken för den historiska utvecklingen i stort.

Brostrøms framställning är vederhäftig, hans karakteriseringar ofta träffande och skarpsynta. Det är inte lätt att hitta felaktigheter (annat än när det gäller de tydligen ofrånkomliga feltrycken i de svenska citaten – f. ö. rättade i den svenska upplagan 1974). Bäst förefaller mig bokens första tredjedel – »Verdenskrig och 40-tal» – men där beträder ju också författaren av Linder och andra redan väl upptrampade stigar. Skulle man anmärka på något hos Brostrøm är det snarast det journalistiska draget, benägenheten att alltför kraftigt uppmärksamma tämligen efemära litterära fenomen på bekostnad av en djupare analys av mera tungt vägande insatser. Den s. k. konkretismen t. ex. behandlas utförligt i sina olika varianter, författarnas programförklaringar redovisas flitigt, även när dessa sällan eller aldrig har lett till något som förmått intressera utöver den aktuella boksäsongen. Särskilt 60-talsavsnittet ger av den anledningen ett något osmält intryck. Periodens litterära debatter redovisas i stort sett i kronologisk ordning, de böcker som uppmärksammades starkt när de kom ut uppmärksammas också här, men någon djupare bild av vad som egentligen hände i svensk litteratur under 60-talet får man knappast.

Om Brostrøm nämner alltför många namn för att läsaren skall få något helhetsintryck, sovrar Jan Stenkvist desto hårdare i *Den nyaste litteraturen,* som utgör del 3 i Brandell-Stenkvist, Svensk litteratur 1870–1970 och behandlar litteraturen under 50- och 60-talen. En begränsning faller genast i ögonen: den finlandssvenska litteraturen lämnas helt utanför. (Också Brostrøm har i stort sett utelämnat denna men nämner åtminstone Christer Kihlman.) Det är så mycket egendomligare som Brandell inte ålagt sig någon liknande restriktivitet i verkets föregående del och det väl ändå vore på tiden att vi återigen började räkna också den finlandssvenska litteraturen som svensk.

Stenkvist har liksom Brostrøm valt att behandla 50- och 60-talen var för sig, men han inskränker sig på traditionellt sätt till de författare, som fått sitt genombrott under perioden och bygger sin framställning kring ett begränsat antal centrala författarskap, som blir föremål för en mycket vederhäftig och tämligen ingående behandling. Det har den fördelen att de enskilda kapitlen låter sig läsas separat men har samtidigt den nackdelen att kontinuiteten i skeendet inte tydligt framträder. En alternativ uppläggning skulle vara att behandla perioden 1950–70 som en enhet och disponera stoffet efter exempelvis tre huvudkategorier: den litterära debatten, poesins förändringar, prosans utveckling. De enskilda författarskapen skulle då få träda tillbaka för en mera sammanhängande bild av utvecklingen. En del författare, som jag finner väl så intressanta som några av dem Stenkvist behandlar men som nu fallit utanför, skulle då kunnat komma med för att belysa vissa tendenser.

Jag är emellertid inte benägen att kritisera Stenkvist på den här punkten. En annan uppläggning skulle ha resulterat i en helt annan bok, och med den uppläggning han har valt har han löst sin uppgift på ett förtjänstfullt sätt. Hans framställning är mera pedagogisk än Brostrøms och bättre lämpad som handbok vid universiteten. Karakteriseringar och analyser är väl underbyggda. Framställningen av 60-talet är mera övertygande än Brostrøms. Stenkvist nöjer sig inte med att referera decenniets debatter och återspegla de inblandades egna värderingar utan försöker också anlägga ett historiskt perspektiv.

Stenkvists bok, som liksom de föregående delarna i Svensk litteratur 1870–1970 tyvärr saknar personregister, avslutas med en bibliografi till hela verket sammanställd av Håkan Attius. När det gäller författarskap behandlade i de två första delarna begränsar den sig i princip till s. k. standardverk men när det gäller den nyaste litteraturen är bibliografin mera utförlig, dock begränsad till verk i bokform och artiklar i lätt tillgängliga tidskrifter. Urvalet är i allmänhet rimligt, även om vissa inkonsekvenser föreligger. Den resonerande allmänna inledningen till bibliografin verkar mera godtyckligt hopkommen och ibland något felinformerad: så t. ex. tillkom tidskriften *Komma* (1966–69) ingalunda genom att *Rondo* »splittrades i två falanger», varav den andra skulle vara *Gorilla* (s. 178).

Sverker Göransson